

Jakten

Foto: Per Arnesen, Nordisk film

Jakten skildrar hatet och rädslan som sprids likt en löpeld när en närstående plötsligt blir oskyldigt utpekad för sexuella övergrepp mot barn. Regissören Thomas Vinterberg ger oss inga detaljer om polisarbetet som pågår bakom kulisserna; i stället är det känslorna och masspsykologins lagar som driver handlingen framåt och ger en inblick i vad som närmast kan liknas vid en häxprocess.

Rekommenderad för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
JOHANNA LAGERKRANSER

Filmens handling

Ett nakenbad mitt i vintern inleder *Jakten*, som utspelar sig i en välmående by ute på danska landsbygden. Det är ett överförfriskat gammalt kompisgäng och jaktlag som just har slagit vad om vem som hoppar i först. När vinnaren så drabbas av kramp är det 42-åriga Lucas, en självklar och älskad medlem i gänget, som lugnt hoppar i och drar upp sin vän ur vattnet.

Lucas är inte bara populär bland kompisarna utan också

bland barnen på förskolan där han arbetar. Inte minst avgudas han av bästa vännens dotter Klara, som tyr sig till Lucas när hennes egna föräldrar grälar och inte ser henne. Saker och ting har just börjat ljusna för Lucas. Hans ex-fru har äntligen tillåtit deras 15-åriga son Marcus att få bo hos honom och Lucas har träffat en ny kvinna, Nadja.

Men allt ska komma att förändras när Klaras tillgivenhet går över gränsen och Lucas inte vill ta emot ett pappershjärta hon gjort till honom. Sårad säger hon till dagisföreståndaren att Lucas har en snopp som står "rakt ut" som en "käpp"; ord som Klara tidigare snappat upp från sin storebror som hittat porr på nätet.

Osäker på hur hon ska tolka detta tar föreståndaren till slut in hjälp av en bekant för att utreda vad Klara sagt. Klara är själv osäker och vill helst ut och leka men blir mer eller mindre vägledd i samtalet som får det att låta som att hon faktiskt har sett Lucas naken, under oklara omständigheter. Oron sprids snabbt när föräldrarna till barnen får ta del av berättelsen.

Praxis följs, Lucas stängs av från jobbet och paniken är snart ett faktum. När Klara tar tillbaka sin berättelse tolkas det som förträngning, och snart börjar även de andra barnen på förskolan vittna om övergrepp. En enda av de närmaste vännerna ser anklagelserna som absurda och

står fast på Lucas sida men till och med Nadja börjar tvivla. Självt försöker Lucas förtvivlat ta reda på vad han anklagas för men nekans information av polisen.

När Marcus, vars mamma informerats om anklagelserna först av alla, kommer och hälsar på i hemlighet ser han hur hetsen och trakasserier mot pappan accelererar. En dag hämtas Lucas av polisen bara för att släppas nästa dag, då barnen visar sig ha vittnat om en källare som Lucas hus de facto inte har. Trots det fortsätter han att behandlas som en brottsling och blir misshandlad när han under julhelgen försöker handla i mataffären där han blivit portad.

Lucas håller huvudet högt och haltar på julafton till kyrkan där han till slut kastar sig över Klaras pappa Theo i ett desperat vredesutbrott. Theo börjar känna sig osäker och går över till Lucas med mat senare på kvällen i en tyst försoning med sin bästa vän.

Ett år senare tycks läget vara normalt igen. Lucas är återigen sitt gamla, populära jag, och när alla träffas för att fira Marcus nya jaktlicens enligt gammal tradition är Nadja återigen vid Lucas sida. Men när Lucas och Marcus så ska ut och jaga en dag blir Lucas plötsligt nästan träffad av ett skott inifrån skogen. Från sin position på marken skymtar han någon som står på en kulle och siktar på honom med ett gevär, men i nästa sekund är personen borta.

Pedofilen – monster eller människa?

Få brott är så integritetskränkande och väcker så mycket avsky och rädsla som sexuella övergrepp mot barn. De flesta av oss kan över huvud taget inte sätta sig in i hur och varför dessa brott sker, eller förstå vem som gör sig skyldig till dem. Ofta väcker de starkare känslor än vad andra grova brott gör, något som psykoterapeuten Börje Svensson beskriver i boken *De mest hatade* där han träffar intagna på Norrtäljefängelsets sexualbrottsavdelning.

Även innanför fängelset står pedofiler lägst i rang och bemöts med största förakt av de intagna. Samma kollektiva hat skildras i *Jakten*, där det smutsiga ordet pedofil aldrig ens nämns.

Begreppet pedofili har funnits länge, men det är först under de senaste decennierna som forskningen och debatten kring ämnet har tagit fart. Definitionsmässigt är pedofili inget brott utan en psykiatrisk diagnos som ställs på någon som blir sexuellt upphetsad av barn som ännu inte har nått puberteten, vanligtvis under tretton år.

Utövändet i praktiken regleras i brottsbalkens sjätte kapitel, som säger att sexualbrott innebär att någon utsätts för en sexuell handling mot sin vilja eller att den som utsätts är under femton år. I begreppet sexualbrott ingår bland annat våldtäkt mot barn och sexuellt ofredande. Till det senare hör exempelvis blottning, sexuell beröring av ett barn under femton år eller att försöka få någon mellan femton och arton år att vara med i utmanande eller pornografiska bilder. Blottning utgör ett av de vanligaste sexualbrotten och står för ungefär en tredjedel av alla dessa, dock polisanmäls de sällan.

I *Jakten* är det en omtyckt vän och förskolelärare som plötsligt misstänks för att ha förgripit sig på förskolebarnen. Någoting som har blivit mer och mer uppenbart är att pedofilen inte behöver vara en utåt sett ”ful och äcklig gubbe” eller som man tidigare trodde någon i samhällets utkant. Pedofilen kan vara en förälder, dagislärare, tränare eller någon annan som på ytan tycks vara helt ”normal”.

Det finns ingen enkel psykologisk mall som passar alla pedofiler, men några ytliga samband som Börje Svensson tar upp är svåra uppväxtförhållanden, tvångstankar, att personen själv varit sexuellt utnyttjad eller inte fått tillräckligt med sensuell kontakt av vuxna före puberteten. Vissa känner en trygghet tillsammans med barn som de inte känner bland vuxna.

Många förnekar sina brott även i fängelset, både för sig själva och för andra, mycket för att det rör sig om ”skambrott”, som Svensson uttrycker det. Att utsätta ett barn för övergrepp innebär att utsätta någon i en känslig utvecklingsperiod som kommer att bära med sig upplevelsen genom livet, men också förövaren kommer att för alltid få leva med sin stämpel.

- I filmen ser vi hur ett samhälle kan reagera på rykten om övergrepp. Varför tror ni att just sexbrott, inte minst mot barn, är så tabubelagda och väcker så starka känslor inte bara hos offret utan hos hela allmänheten? Jämför med hur andra grova brott betraktas i samhället och diskutera stämningen i filmen.

- Helt "vanliga" pappor kan visa sig vara skyldiga till nedladdning av barnpornografi, respekterade idrottstränare kan vara skyldiga till övergrepp och pedofilen kan i sällsynta fall vara en kvinna. Hur ser ni på pedofilen; vem är det? Tycker ni att det är rimligt att en person som Lucas blir utpekad som skyldig till övergrepp?

- Thomas Vinterberg, som brukar förknippas med dogmafilmen *Festen*, har med *Jakten* riktat in sig på det emotionella dramat i stället för att skildra själva polisarbetet. Inledningsbadet med vännerna till tonerna av Van Morrisons "Moondance" står i skarp kontrast till körsången under det förvirrade tillståndet i kyrkan på julafton. Diskutera hur filmen skildrar Lucas tillstånd och hur han framställs som person, både i sin framtoning och hur Mads Mikkelsen spelar hans karaktär. Vilken skillnad hade det gjort om Vinterberg i stället hade fokuserat på polisarbetet?

Kan barn ljuga?

I takt med att barns rättigheter har blivit starkare har mycket hänt alltsedan 1970-talet när det gäller kunskapen och debatten kring sexuella övergrepp mot barn. Under 1980-talet började medierna uppmärksamma ämnet samtidigt som också anmälningarna började öka.

På 1990-talet öppnades Rädda Barnens så kallade Pojk-mottagning där utsatta pojkar fick kvalificerad hjälp, och sedan mitten av 1990-talet har våldtäktslagstiftningen ändrats och utvidgats. Brotsrubriceringen våldtäkt mot barn, som infördes i brottsbalken 2005, innebär exempelvis att det inte längre finns krav på att någon form av våld, hot eller tvång ska vara inblandat för att det ska röra sig om våldtäkt.

Den här typen av sexualbrott har ökat tydligt framförallt sedan 2004, enligt en rapport från Brå. Samtidigt som det fortfarande är få av de sexuella övergreppen som faktiskt anmäls så ställer ökningen krav på aktörerna inom rättsväsendet, skriver Brotsförebyggande rådet, Brå.

Förhörsmetoder och attityder har också skiftat under tiden. I sin bok beskriver Börje Svensson det infekterade debattklimatet under början av 1990-talet och menar att det i dag går att problematisera kring barns berättelser på ett annat sätt. Man vet att många inte berättar om sina upplevelser men man vet också att barn inte alltid talar sanning, något som man hävdade på 1990-talet.

Detta förändrades också i Riksåklagarens (RÅ) nya riktlinjer 2002, som innebär att barnets berättelse inte ensamt skulle räcka för åtal gällande sexuella övergrepp. Kvaliteten på många förundersökningar ansågs vara dålig och många unga hade tagit tillbaka sina anklagelser. RÅ var bland annat kritiska till ledande och manipulativa frågor under förhören och menade att brottsutredningar kunde försvåras om Socialtjänsten träffade barnet och familjen innan bevisningen var säkrad.

Riktlinjerna medför dock även, poängterar Börje

Svensson, att många verkliga fall inte tas upp i brist på bevis. Han säger också att små barn inte har förmågan att berätta händelseförlopp i kronologisk ordning. Det blir ett dilemma för rättsväsendet samtidigt som frågan är extra laddad när det handlar just om misstänkta övergrepp, menar han.

År 2003 tog SVT:s Uppdrag granskning upp fallet "Ulf" där en man som var oskyldigt dömd för övergrepp på sin egen dotter avtjänade ett åttaårigt fängelsestraff. Domen grundades på flickans utsaga, trots att hon tagit tillbaka sina anklagelser. Flickans "psykoterapeut" visade sig enligt Socialstyrelsen inte ha rätt till sin titel, och enligt kammarråklagaren hade terapisaftalen varit manipulativa och liknat polisförhör. Uppgifter hade vidare undanhållits i utredningen.

Flickans pappa friades till slut, men reportagen hade på vissa håll motarbetats, bland annat inom SVT, och många intervjupersoner hade inte velat medverka då det visade sig handla om en incestdom, sägs det i arbetsbeskrivningen. *Jakten* inspirerades av just en rapport om oskyldigt utpekade män, och själv säger Thomas Vinterberg i *Sydsvenskan* att meningen med filmen var att stimulera till debatt kring påståendet att barn alltid talar sanning.

- Från devisen att barn aldrig ljugar måste det nu finnas bevisning utöver målsägandeförhör. Utan bevis står ord mot ord, och att hitta stödbevisning i form av förändringar hos barnet kan vara svårt. Handlingen i *Jakten* bygger just på det allmänna påståendet att ett barn inte kan ljuga om övergrepp. Vad finns det för risker med de olika synsätten, och vem är det viktigast att tro på?

- Många offer anmäler eller berättar inte om vad de utsatts för, inte sällan på grund av skamkänslor, men barn kan också tolkas eller säga saker som innebär att någon blir oskyldigt misstänkt för brott. Barn har sällan motiv för att ljuga, men i filmen är det begripligt varför Klara gör det, menar Börje Svensson. Varför agerar Klara som hon gör, tror ni, och varför väljer de vuxna att tolka hennes ord som tecken på sexuella övergrepp, till och med när hon tar tillbaka vad hon sagt? Vad hade ni gjort i en liknande situation? I filmen sägs det att hon har livlig fantasi; spelar det någon roll i hennes vittnesmål?

- Hur tror ni att medierna påverkar vår syn på liknande fall?

- Diskutera varför det är så få som anmäler övergrepp, och vad som kan få fler att göra det.

Ängslan och sexualisering av den unga kroppen

”Nadja kommer från en plats som ligger efter oss i tiden, en mer avslappnad del av Europa. Vi har blivit överförsiktiga i Skandinavien, och blivit ett samhälle som bygger på fruktan. Själv växte jag upp bland vuxna som ofta var nakna, och som drack och rökte mycket. Och jag hade en fantastisk barndom”, säger Thomas Vinterberg i Sydsvenskan. I dag kan detta låta väldigt liberalt, inte bara för att föräldrarna drack och rökte inför barnen utan också för att de ”ofta var nakna”.

De senaste decenniernas uppmärksamhet kring pedofili och incest, inte minst i medierna, har säkerligen bidragit till en allt större hotbild och ängslan inför närhet och nakenhet kring barn. Vi blir ofta påmind om att denna närhet tyvärr inte alltid är så naturlig som den borde vara, eller som den en gång har varit. Sensuell närhet, som är så viktig för ett barn, går ibland över gränsen till att bli sexuell, ett faktum som vi har blivit allt mer vana vid att påminnas om.

På senare år har det även bildats ett drev genom att webbsidor hängt ut förövare med namn och bild, poängterar Börje Svensson angående den ökade hotbilden. I kontrast till den här rädslan belyser många hur sexualiseringen av barnkroppen samtidigt pågår inom allt från musik till reklam- och modeindustrin. Barnstjärnor, unga modellkroppar och vuxenaktiga underkläder för de små är några exempel på hur den unga kroppen exploateras.

Även konstbegreppet kan ibland rättfärdiga bilder på barn som annars skulle kunna anses vara pornografiska. Samtidigt som kommersialiseringen talar till ”pedofilen

inom oss” omges vi paradoxalt nog av en pedofilskräck som ibland kan liknas vid de gamla häxprocesserna, poängterar exempelvis den brittiska forskaren Patricia Holland. Vissa menar också att denna skräck speglar rädslan för, och påminnelsen om vår egen potential att åtrå barn.

- Mycket har förändrats i vår syn på barns nakenhet. Vissa filmscener reagerar vi exempelvis förmodligen annorlunda på i dag än för några decennier sedan när vår blick inte var färgad av samma medvetenhet kring pedofili. Vad är det som gör, tror ni, att vi ofta är ängsliga inför nakenhet men mer eller mindre accepterar exempelvis utmanande underkläder för barn? Håller ni med om att det är så?

- Diskutera skillnaden mellan sexuell och sensuell närhet. Varför är sensuell närhet så viktig för barn? Har vi i Skandinavien blivit ängsliga även när det kommer till den här typen av närhet, tycker ni?

- I filmen ser vi hur Lucas hjälper en av pojkarna med att gå på toaletten samt hur han leker med barnen och brottas med dem i kuddrummet, något som slutar med att Klara ger honom en puss på munnen. Hur framställs dessa scener i filmen? Kan det finnas risker med den här typen av närhet?

Att gå vidare

”Rädsla är hatets grogrund”, skriver Börje Svensson i *De mest hatade* och menar att hatet inte leder till färre övergrepp utan snarare ökar skammen och rädslan för att söka hjälp. För allas skull är det viktigt att förövare och potentiella sexualbrottslingar får behandling, menar Svensson.

Själv känner han igen bilden av omgivningens reaktioner som skildras i *Jakten*, där närstående inte bara tar avstånd utan mer eller mindre behandlar förövaren eller den misstänkte som en smittobärare.

Filmen fokuserar ju mer på hur paniken sprids än på polisförhören, poängterar han. Enligt hans egen uppfattning skulle det däremot förmodligen vara svårt att umgås igen utan att en klyfta bildades efter den kränkning som filmen skildrar. Normalt stängs den misstänkte av från arbetet medan myndigheterna kopplas in, och att återvända kan vara svårt. I verkligheten vet man inte helt säkert om han är oskyldig, säger Svensson som själv har jobbat kliniskt på Rädda Barnen.

- I filmen ser vi inte bara hur hatet och våldet mot Lucas accelererar utan också hur det lever kvar även i slutet när han har blivit rentvådd. Hur tolkar ni skottet i den sista scenen?

- Hur bör man förhålla sig till någon som har blivit utpekad när man aldrig kan veta om personen verkligen varit oskyldig? Vilken effekt tror ni att utfrysning och "häxjakt" kan ha i längden?

- Vissa menar att denna pedofilskräck handlar om att alltid hitta en syndabock som man kan lägga sin rädsla och sitt hat på. Jakten kretsar just kring ett jaktlag men kan lätt föra tankarna till en häxjakt. Jämför med psykologin bakom de gamla häxprocesserna.

Tips på fördjupning

- Börje Svensson, *De mest hatade* (Ordfront, 2012): Psykoterapeuten Börje Svensson träffar både offer och sexbrottslingar och fördjupar sig i varför övergrepp sker och vem förövaren faktiskt är.

- Mattias Oscarsson, "Pedofil dramet det snackas om", intervju med Thomas Vinterberg och Mads Mikkelsen: <http://www.sydsvenskan.se/kultur--nojen/pedofil-dramet-det-snackas-om/>

- Malena Janson, "Naturlig närhet har blivit tabu", krönika om hur pedofilskräcken påverkar oss i vardagen: http://www.svd.se/kultur/naturlig-narhet-har-blivit-tabu_6015121.svd

- Malena Janson, "Med pedofilens blick", krönika om hur vår kulturs paradoxala inställning till barns sexualitet: <http://hd.se/kultur/2013/04/29/med-pedofilens-blick/>

- Hannes Råstam, "Arbetsbeskrivning Fallet 'Ulf' – Uppdrag granskning SVT – Långversionen" (pdf, 2005), en bakgrundsbild och genomgång av granskningen kring fallet med oskyldigt dömd "Ulf": fgj.se/images/articles/pdf/spade62.pdf

- "JO-kritik mot utredare av Fallet Ulf", SVT Nyheter 7/7-2006: JO Mats Melin kritiserar utredningen av "Fallet Ulf". Även "Ulf" och Hannes Råstam uttalar sig. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/jo-kritik-mot-utredare-av-fallet-ulf>

- "Polisanmälda våldtäkter mot barn", Brottsförebyg-

gande rådet (Brå), 2011 (pdf-format): Rapport från Brå med uppdaterad kunskapsbild kring sexuella övergrepp mot barn.

<http://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2011-06-11-polisanmalda-valdtakter-mot-barn.html>

- "Sexualbrott – Lagar och fakta", Polisen: Sexualbrottsdefinition från Polisen. <http://www.polisen.se/Lagar-och-regler/Om-olika-brott/Fakta-om-sexualbrott/>

Produktionsuppgifter

Danmark/Sverige, 2013

Originaltitel: *Jakten*

Regissör: Thomas Vinterberg

Producenter: Sisse Graum Jørgensen, Morten Kaufmann, Thomas Vinterberg

Klippning: Janus Billeskov Jansen, Anne Østerud

Foto: Charlotte Bruus Christensen

Originalmusik: Nikolaj Egelund

Medverkande:

Mads Mikkelsen – Lucas

Thomas Bo Larsen – Theo

Annika Wedderkopp – Klara

Lasse Fogelstrøm – Marcus

Susse Wold – Grethe

Anne Louise Hassing – Agnes

Lars Ranthe – Bruun

Alexandra Rapaport – Nadja

Ole Dupont – godsägare och advokat

Censur: Tillåten från 15 år

Längd: 110 min

Svenskt premiärdatum: 2013-04-12

Distribution: Nordisk Film, Tegelluddsvägen 80, 115 28 Stockholm, tel 08-587 822 00, www.nordiskfilm.com

OBS! Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.

Redaktion: Malena Janson, Film & samhälle, Svenska Filminstitutet, 2013